

застосовується понад сто років у медицині, психології і психіатрії, а останнім часом і в криміналістиці як високоєфективний спосіб відтворення подій минулого.

Загальні засади кримінального провадження в механізмі захисту прав людини

Мельник О.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу НАВС
Гребенюк К.С., курсант ННПФПСКМ НАВС

Серед процесуалістів існують різні позиції з приводу структури принципів кримінального процесу. Так, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор і В.П. Шибіко розділяють принципи кримінального процесу на конституційні й інші.

І. В. Тирічев визнає за необхідне більш детально підійти до розгляду принципів, що виходять з норм Конституції, ймовірно, визначаючи їм більш високе положення, представив систему принципів кримінального процесу, у свою чергу, у такій спосіб: 1) принципи кримінального процесу, джерелом яких є права та свобода людини і громадянина, закріплені в Конституції; 2) принципи кримінального процесу, джерелом яких є норми Конституції про судову владу; 3) власне процесуальні принципи, закріплені в нормах Кримінально-процесуального кодексу.

За визначенням М.М. Михеєнка, до системи принципів кримінального процесу входять конституційні принципи: 1) законність; 2) державна мова судочинства; 3) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 4) повага до достоїнства особи, невтручання в її особисте і сімейне життя; 5) право людини на свободу і особисту недоторканність; 6) недоторканність житла; 7) таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної й іншої кореспонденції; 8) встановлення істини; 9) забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному, підсудному права на захист; 10) презумпція невинуватості; 11) свобода від самовикриття, викриття членів родини і близьких родичів; 12) здійснення правосуддя винятково судами та інше.

До інших принципів кримінального процесу М.М. Михеєнко відніс: 1) публічність; 2) забезпечення всім особам, що беруть участь у справі, права на захист їхніх інтересів; 3) вільна оцінка доказів; 5) усність процесу.

У юридичній літературі називаються й інші принципи кримінального процесу: науковість, достатність основ для процесуальних рішень, обов'язковість органів судочинства поважати і дотримувати права, законні інтереси і достоїнство громадян, справедливість і інші.

Поділ принципів кримінального процесу на конституційні й інші можливий тільки з позиції умовності, що вказує винятково тільки на їхнє джерело, місце їхнього нормативного закріплення. Воно не повинно розцінюватися як їхній поділ на конституційні і неконституційні, тому що в такому випадку відразу ж виникає питання про правомірність існування останніх. Віднесення тих або інших принципів до неконституційних є можливим при розгляді допустимості їх існування в змісті відповідності вимогам і положенням Конституції України.

Відповідно до усталеної класифікації суб'єктів кримінального процесу, вони більшістю вчених процесуалістів поділяються на три групи:

- державні органи та посадові особи (процесуальні органи), відповідальні за провадження;

- учасники процесу, тобто особи, які мають в кримінальному процесі власні правові інтереси або представляють права та законні інтереси інших осіб та не відносяться до публічних органів;

- суб'єкти процесу, які відіграють допоміжну роль та не мають своєї власної зацікавленості у кримінальному провадженні.

Перша група суб'єктів – процесуальні органи виступають в кримінальному провадженні від імені держави, *ex officio*, тобто в силу свого офіційного статусу та обов'язку, встановленого основним правилом принципу публічності, відповідно до якого «прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку виявлення ознак злочину...».

Суб'єкти, зазначені в інших двох групах, залучаються (притягуються) до кримінально-процесуальної діяльності за власною ініціативою або незалежно від їх волевиявлення за рішенням процесуального органу, у провадженні якого знаходиться кримінальне провадження.

Проте вказані права учасників процесу не надають їм владних повноважень стосовно інших суб'єктів кримінального процесу, а лише зобов'язують процесуальні органи розглянути відповідні клопотання та заяви учасників процесу. У зв'язку з тим, що кримінальний процес відноситься до державно-владного типу діяльності, відповідно до якого одним з суб'єктів цієї діяльності (і, відповідно – правовідносин) обов'язково є державні органи або посадові особи, уповноважені вести кримінальне судочинство, які наділені державно-владними повноваженнями, а інші суб'єкти процесу – фізичні та юридичні особи, таких повноважень не мають, для реалізації приватних інтересів, зокрема з захисту порушеного права, забезпечення процесу доказування, забезпечення заявленого цивільного позову тощо, останні мають змогу лише звернутися за клопотанням до процесуального органу з клопотанням про проведення відповідної процесуальної дії, яке обов'язково має бути розглянуте та за умови його обгрунтованості – задоволене.

А тому одним з основних обов'язків процесуальних органів, який витікає з їх офіційного (владного) статусу є те, що вони не лише зобов'язані порушити та провести належним чином провадження у кримінальній справі, але й забезпечити реалізацію гарантованих Конституцією України прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, та регламентованих відповідними нормами КПК України процесуальних прав та обов'язків суб'єктів процесу, які не відносять до процесуальних органів.

Такий зміст принципу публічності витікає, на наш погляд з більш загальних конституційних положень, передбачених ч. 2 ст. 3 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (загально правові принципи дотримання прав людини та відповідальності держави за свою діяльність перед людиною).

Думаємо, що у відповідності зі ст. 3 Конституції України метою всієї правової системи, а, отже, і кримінального судочинства, у цей час, є насамперед охорона особистості, її прав і свобод, власності й, звичайно, інтересів держави й суспільства.

Подібне розуміння цілей і завдань кримінального судочинства робить внутрішньо зв'язаною й логічно несуперечливою всю діяльність органів й осіб, що ведуть процес, і не тільки наповнює її зміст соціальним і моральним змістом, але й дозволяє збалансувати в публічному кримінальному процесі

приватний інтерес потерпілого від злочину й офіційний (публічний) інтерес держави й суспільства.

Викрадення людини – грубе порушення прав і свобод громадянина

Злагода О.В., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри оперативного-пошукової роботи та документування ФПФСП НАВС

Кримінальна ситуація, що складається в сучасному українському суспільстві, в останні роки продовжує залишатися досить складною. Багато в чому це пояснюється тим, що на сьогодні процес реформування суспільного життя України поєднаний з подоланням низки труднощів економічного, політичного, й організаційного порядку, зумовлених перехідним етапом у розвитку країни. Це, у свою чергу, сприяє поширенню низки злочинних діянь, що стають перепоною нормальному розвитку розпочатих демократичних змін, становленню України як соціально-орієнтованої правової держави.

Конституція України 1996 року вперше закріпила достатньо широкий і різний за своїм змістом перелік прав людини. До їх числа належить право на свободу та особисту недоторканість (ч.1 ст.29), а також право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень які встановлюються законом (ч. 1 ст.33). Одним із злочинних посягань, які грубо порушують це право, є викрадення людини [1].

Особливе занепокоєння викликає той факт, що в Україні спостерігається тенденція до значної латентності, посилення жорстокості та цинізму під час вчинення викрадення людей, яке досить часто супроводжується заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю або вбивством потерпілих, приниження їх честі та гідності.

Викрадення людини – це злочин не тільки проти особи, її свободи, честі та гідності. Особи, які вчинили викрадення людини, виступають проти держави та суспільства.

Крім того, викрадення людей, як правило. Являється одним із елементів організованої злочинності. Велика кількість злочинів, пов'язаних з викраденням людей у Росії вчинялися вищим керівництвом держави при допомозі правоохоронних органів. Мільйони людей безслідно зникали в таборах і тюрмах. Викрадення людей було справою держави, і у більшості випадків платою за це було життя викраденого [2, с.23].

Для ефективної боротьби зі злочинами, пов'язаними з викраденням людей велике значення має своєчасне виявлення ознак злочину та початок кримінального провадження. Проте забезпечення виконання даної умови представляє певну складність. Це обумовлене рядом причин.

Основними причинами які виникають при виявленні та розслідуванні фактів викрадення людей є обмежене коло джерел інформації про вчинене діяння. Зазвичай таким джерелом інформації є родичі та знайомі потерпілих, не так часто є випадкові громадяни – свідки події. Водночас родичі та знайомі потерпілого далеко не завжди своєчасно повідомляють про подію. Перед ними стоїть нелегке питання вибору: або вчинити так, як того вимагають злочинці – викрадачі потерпілого, або звернутися із заявою до правоохоронних органів. Страх за життя та здоров'я потерпілого, реальність загрози настання інших небажаних наслідків та недовіра до правоохоронних органів щодо забезпечення звільнення викраденого нерідко схиляють чашу терезів на користь виконання вимог злочинців. [3, с.155].